

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2025 №3

EDITION 3

ISSN 2992-8966

“PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA”

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2025-yil, 3-son

Jurnal 2023-yildan chiqq boshlangan

OSIYO XALQARO UNIVERSITETI TAH'RIRIYATI OSTIDA

“KAMOLOT” nashriyoti

BUXORO-2025

Muassis: OSIYO XALQARO UNIVERSITETI

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi
Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan
2022-yil 16-noyabr № 04-8644-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Sattorov Mirshod Erkinovich, Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Jamoatchilik kengashi raisi:

Umurov Feruz Faxriddinovich, Buxoro innovatsion ta'lim va tibbiyot
universiteti ta'rischisi, x.f.f.d (PhD), dotsent

Mas'ul kotib:

Nusratov Anvar Ne'matjonovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD), dotsent.

Jurnal 2023-yilda tashkil etilgan, oyda bir marta o'zbek, rus va ingliz tillarida
nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 200100, O'zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Namozgoh ko'chasi 24-uy,
E-mail: [sjkamolot@gmail.com](mailto:sjakamolot@gmail.com)
Jurnal sayti: <https://scientificjournal.uz/>

ISSN

ISSN 2992-8966 e

Maqolada keltirilgan faktlarning to'g'riligi uchun muallif mas'uldir.

“PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA” Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

DEXKANOV S.S.	Osiyo xalqaro universiteti rektori
ABDULLAYEVA B.S.	Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
MAKSIMENKO S.D.	Psixologiya fanlari doktori, professor, (Ukraina fanlar akademiyasi, Kiyev)
QODIROV U.D.	Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
URAZBAYEVA D.A.	Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
KARSHIYEVA D.A.	Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
JABBOROV X.X.	Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
GANJIYEV F.F.	Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
JUMAYEV U.S.	Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent
CHUDAKOVA V.P.	Psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina fanlar akademiyasi, Kiyev)
OLIMOV L.Y.	Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
BAFAYEV M.M.	Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
SATTOROV M.E.	Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
YANAKIYEVA YE.K.	Pedagogika fanlari doktori, professor (N.Rilski nomidagi Janubiy G'arbiy Universitet, Bolgariya)
ROMM T.A.	Pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat universiteti, Rossiya)
OLIMOV Sh.Sh.	Pedagogika fanlari doktori, professor
HAMROYEV A.R.	Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
JO'RAYEV X.O.	Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
IZBULLAYEVA G.V.	Pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
KOZUBSOV I.N.	Pedagogika fanlari doktori, dotsent (Kiyev, Ukraina)
DAVRONOVA Sh.F.	Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
KAMILOVA U.K.	Tibbiyot fanlari doktori, professor
IBODULLAYEV Z.R.	Tibbiyot fanlari doktori, professor
SALIMOV Sh.T.	Tibbiyot fanlari doktori, professor
IXTIYAROVA G.A.	Tibbiyot fanlari doktori, professor
BARADJANOV A.X.	Tibbiyot fanlari doktori, professor
YUSUPBEKOV A.A.	Tibbiyot fanlari doktori, professor
YUSUPALIYEVA G.A.	Tibbiyot fanlari doktori, professor
BERNATSKIY G.G.	Yuridik fanlari doktori, professor (A.S.Karmin nomidagi Santk Peterburg universiteti)
KARIMOV B.Sh.	Sotsiologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
MUSTAFA SAID ARSLON.	Filologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
O'RAYEVA D.S.	Filologiya fanlari doktori, professor
TO'XSANOV Q.R.	Filologiya fanlari doktori, professor
QILICHEV B.E.	Filologiya fanlari doktori, professor
RO'ZIYEVA M.YO.	Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
TILEUKULOV G.S.	Tarix fanlari doktori, dotsent (M.Avezov nomidagi Janubiy Qozog'iston universiteti)
VOHIDOV Sh.X.	Tarix fanlari doktori, professor (Tojikiston davlat pedagogika instituti, Penjikent)
HAYITOV Sh.A.	Tarix fanlari doktori, professor
TO'RAYEV H.H.	Tarix fanlari doktori, professor
QILICHOV O.A.	Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
ORZIYEV M.Z.	Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
ERGASHEV J.Yu.	Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
SHODIYEVA Sh.S.	Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
ABDURAHMONOV M.A.	Iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Qozog'iston davlat universiteti)
NAVRUZZODA B.N.	Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
MAHMUDOV N.M.	Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
BO'TABOYEV M.T.	Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
QODIROV A.A.	Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
URAYEV G.A.	Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (A.S.Karmin nomidagi Santk Peterburg universiteti)
NAVRUZZODA L.B.	Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

MUNDARIJA:

Shomurodova Maxfuza Aslitdinovna. BOULBI METODIKASINI O'ZBEK KONTEKSTIGA MOSLASHTIRISH: ZARURIYAT VA YONDASHUVLAR	6
Narzullayev Sayfullo Sadullayevich. UZUNLIKKA VA BALANDLIKKA SAKROVCHILARDA YUGURIB KELISH VA DEPSINISH TEXNIKASINING AHAMIYATI	11
Qobiljonov Qosimjon Kobiljon o'gli. JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHISINING PEDAGOGIK MAHORATI ASOSLARI.	14
Qo'shayev Ilhom Axtamovich. O'ZBEK XALQ OG'ZAKI IJODIYOTIDA DOSTONLARNING O'RINI.	22
Nazarov Furkatjon Abdulfayzovich. Xatamova Gulbahor Abdumotamin qizi. OLIY HARBIY TA'LIM MUASSASALARIDA ILMIY VA ILMIY PEDAGOGIK KADRLAR TAYYORLASH MUAMMOLARI	29
Idiyev Rustam Dilmurodovich. JISMONIY TARBIYA VOSITALARINING BOLA ORGANIZMINI RIVOJLANISHIDAGI AHAMIYATI.	34
Muxitdinova Nigora Mexriddinovna. BOLALARNING AQLIY VA JISMONIY TARBIYASI SOHASIDAGI PEDAGOGIK G'OYALAR DINAMIKASINING O'ZARO BOG'LIQLIGI	40
Akramova Gulhayo Mexriddin qizi. BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARINI KASBIY-AXLOQIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI	49
Qo'ziyeva Feruza Ismoilovna. AHOLI ORASIDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDA YANGICHA YONDASHUV	53
Idiyev Rustam Dilmurodovich. MAXSUS MASHQLAR ORQALI UMUMIY CHIDAMLILIKNI RIVOJLANTIRISH USLUBIYATI	58
Сатторов Миршод Эркинович. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОВЛЕЧЁННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В ТРЕНИРОВКИ НА МОБИЛЬНЫХ СПОРТИВНЫХ КОМПЛЕКСАХ	64
G.K.Saidov, Y.N. Tulaykina. THE ROLE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE FORMATION OF PERSONALITY AND PROFESSIONAL TRAINING OF UNIVERSITY STUDENTS	69
Тураев Махмуд Мухамедович. ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МОЛОДЕЖИ	72
Usmonov Zufar Husen o'g'li. UMUM TA'LIM MAKTEBLARIDA JISMONIY TA'LIM SAMARADORLIGI OSHIRISHNING O'ZIGA XOS YO'LLARI	77
Эишос Эркин Сатторович. СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЧУВСТВА ВОЕННОГО ПАТРИОТИЗМА У МОЛОДЕЖИ ПОСРЕДСТВОМ ОРГАНИЗАЦИИ СПОРТИВНЫХ СОРЕВНОВАНИЙ	86

JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHISIN ING PEDAGOGIK MAHORATI ASOSLARI.

Qobiljonov Qosimjon Kobiljon o'gli

Buxoro davlat universiteti

"Sport nazariyasi va metodikasi" kafedrasi dotsenti

Annotatsiya. Pedagogik mahorat ilmiy bilimlar va metodik san'atning birligiga asoslangan shaxsning kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan faoliyat motivlarining etakchi ahamiyati bilan tavsiflanadi.

Tayanch so'zlar: pedagogik faoliyat, o'qituvchi, talaba, pedagogik mahorat, pedagogik qobiliyat, shaxsiy fazilatlar.

ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Кабилжанов Касимжан Кабилжанович

Бухарский государственный университет

Доцент кафедры "Теория и методика спорта"

Аннотация. Рассматривается педагогическое мастерство как свойство личности, основанное на единстве научных знаний и методического искусства при ведущем значении профессионально значимых мотивов деятельности.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, педагог, ученик, педагогические умения, педагогические способности, личностные качества.

FUNDAMENTALS OF PROFESSIONAL SKILL OF TEACHER OF PHYSICAL EDUCATION

Kabilzhanov Kasimzhan Kabilzhanovich

Bukhara State University

Associate Professor of the Department of "Theory and Methods of Sports"

Abstract. Pedagogical skill is reviewed as property of the individual is based on unity of scientific knowledge and methodical art with professionally significant motives of activity as leading value.

Key words: pedagogical activities, teacher, pupil, pedagogical skills, teaching abilities, personality.

KIRISH. O'qituvchining pedagogik mahorat darajasini muntazam ravishda oshirish - ijtimoiy talab hisoblanib, har bir o'qituvchi shaxsiy ehtiyoj sifatida o'z pedagogik faoliyatini takomillashtirishning eng samarali va qulay yo'llarini izlashi va amalga oshirishi lozim.

Shuni ta'kidlash kerakki, bu mahorat umumiy psixologik va pedagogik asoslarga ega. Har qanday kasbiy faoliyatning mazmuni va xususiyatlari jamiyatning ob'ektiv talablari bilan belgilanadi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi uchun ular o'quvchilarni jismoniy tarbiyalash maqsadi - sog'lom, jismonan barkamol, ijtimoiy faol o'quvchilarni shakllantirishda ifodalanadi.

Maqsadga ta'lim, tarbiya va sog'lomlashtirish vazifalarini hal qilish orqali erishiladi.

Maqsad va vazifalar o'qituvchi faoliyatining tegishli tuzilishi orqali amalga oshiriladi. Har bir faoliyatda ishning tayyorgarlik, ijro va nazorat bosqichlarini shartli ravishda ajratish mumkin.

Pedagogik mehnatga kelsak, uning uchta muhim jihati ajralib turadi: kognitiv (talabalarni o'rganish, mazmuni va mehnat sharoitlari), loyihalash (ta'lim va tarbiya mazmunini rejalashtirish, o'quvchilarning faoliyati va o'z faoliyati) va bevosita ijro etuvchi (talabalarni tarbiyalash, o'qitish va sog'lomlashtirish).

ASOSIY QISM. Pedagogik faoliyat tuzilmasining asosiy tarkibiy qismlari konstruktiv, tashkiliy, kommunikativ va tadqiqotchilik faoliyat jarayonini qamrab oladi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisining konstruktiv faoliyatiga o'qitish va tarbiyani uzoq muddatli rejalashtirish, o'quv va tarbiyani yil uchun rejalashtirish, dars va dars davomida rejalashtirish kiradi. U o'quvchilarning jismoniy tarbiya vazifalarini muayyan davr uchun mohirona loyihalashda, shu vazifalarga muvofiq o'quv materialini tanlash va mazmunida, o'quvchilar va o'z faoliyatini rejalashtirishda namoyon bo'ladi.

Tajribali o'qituvchining konstruktiv faoliyatining o'ziga xos xususiyati, birinchi navbatda, uzoq muddatli rejalashtirishda. Uning asosida choraklik va dars ishlanmalari tuziladi. Konstruktiv faoliyat birinchi navbatda o'quvchilarning kognitiv va harakat faoliyatini loyihalashga qaratilgan bo'lib, o'quv materialining mazmuni va tuzilishini rejalashtirish va o'qituvchining harakatlarini ushbu vazifaga bo'ysundiradi. Tajribasi past o'qituvchilar o'quv jarayonining mazmuni va ish uslublarini rejalashtirishga ko'proq e'tibor berishadi.

O'qituvchining konstruktiv faoliyati faqat tashkiliy faoliyat bilan birgalikda barcha keyingi ishlar uchun asos bo'lib, ijobiy natijalar beradi. O'qituvchi bilim, ko'nikma, malakalarni chuqur va doimiy egallash va zarur shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish maqsadida o'quvchilarning turli xil mustaqil faoliyat turlarini tashkil qila olishi kerak.

Tashkiliy faoliyat pedagogik ishning asosiy va eng qiyini hisoblanadi. Sinfdan tashqari jismoniy tarbiya va ommaviy ishlarni olib borishda o'qituvchining tashkiliy faoliyatining o'rni alohida ahamiyatga ega. Tashkiliy ish konstruktiv faoliyat loyihalarini amalga oshirish va uni tuzatishdan iborat.

U o'quv jarayonining mazmunini, o'quvchilarning faoliyatini va o'z xatti-harakatlarini tashkil qilishni o'z ichiga oladi.

Masalan, darsda o'quv materialini to'g'ri taqdim etish: vazifalarni belgilash, jismoniy mashqlarni ko'rsatish va tushuntirish, o'quvchilarga ularni bajarishga yordam berishdan iborat. Talabalarni boshqarish ularning e'tiborini safarbar qilish, shakllanish va qayta shakllantirishni aniq bajarish, jismoniy faoliyatga tayyorgarlik ko'rish, jismoniy mashqlarning alohida turlarini mashq qilish va jismoniy faollikni dozalashdan iborat.

O'qituvchi o'z xulq-atvorini diqqatni oqilona taqsimlash, o'quvchilar bilan muloqot qilishning mos ohangini tanlash va o'z harakatlarini nazorat qilish zarurati asosida quradi. Talabalarning mustaqil faoliyatini yaxshi tashkil etish va o'zini o'zi tashkil etishning yuqori darajasi tajribali o'qituvchiga xos belgilardir.

O'qituvchining kommunikativ faoliyati o'quvchilar va hamkasblar bilan munosabatlarni o'rnatish qobiliyatidan iborat. O'qituvchi faoliyatining asosiy xususiyati - bu ish ob'ektining o'ziga xosligi. Bu talabaning shaxsiyati. Ushbu ob'ekt bir vaqtning o'zida faol sub'ekt sifatida ishlaydi. Demak, pedagogik ishning muvaffaqiyati nafaqat o'qituvchiga, balki o'quvchiga, ularning munosabatlariga ham bog'liq.

O'qituvchi dars bolalar va o'qituvchining birgalikdagi sa'y-harakatlari ekanligini va ishning muvaffaqiyati birinchi navbatda ularning munosabatlari bilan belgilanadiganligini unutganida ko'p qiyinchiliklar va muvaffaqiyatsizliklar yuzaga keladi.

O'qituvchi o'quvchilar va hamkasblari bilan to'g'ri munosabatlar o'rnatishni bilsa, dars va o'z faoliyatini rejalashtirishda o'quvchilarning xususiyatlarini hisobga olsagina, konstruktiv va tashkiliy faoliyat muvaffaqiyatli amalga oshirilishi aniqlandi.

O'qituvchining mehnatini tadqiqot va ijodiy faoliyat elementlarisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Talabalar psixologiyasini tushunish qobiliyati va o'z-o'zini tarbiyalash va o'z-o'zini rivojlantirish asosida o'z faoliyatini ijodiy qayta qurish qobiliyati pedagogik mahoratni oshirish uchun o'qituvchi faoliyatining barcha boshqa tarkibiy qismlarini takomillashtirishning asosiy shartlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Albatta, mutaxassis amaliyotida pedagogik faoliyatning sanab o'tilgan barcha tarkibiy qismlari chambarchas bog'liq va o'zaro bog'liqdir, lekin ularning nisbati sezilarli darajada farq qiladi. Har bir insonda ustunlik qiladigan narsa bor, har bir shaxs u yoki bu o'ziga xos xususiyatga ega bo'lib, muayyan faoliyat sohasida o'zini boshqalarga qaraganda yorqinroq va to'liqroq ochib berishga qodir. Yuqori darajadagi konstruktiv faoliyatga ega bo'lgan o'qituvchilar, masalan, har doim ham etarli kommunikativ qobiliyatlarga ega emas va aksincha.

Inson o'z faoliyatining eng kuchli tomonlariga tayanadigan vazifalarni eng yaxshi bajara oladi. Mutaxassisga o'zining qimmatli fazilatlaridan maksimal darajada foydalanish va kamchiliklarni qoplash imkonini beradigan umumiy va individual ish usullarining kombinatsiyasi bo'lgan o'qituvchining individual ish uslubi shunday shakllanadi [1, 2].

Talabalar jismoniy tarbiyasining maqsad va vazifalari, shuningdek, pedagogik faoliyatning tuzilishi jismoniy tarbiya o'qituvchisining bilim, ko'nikma va malakalari mazmunini belgilaydi.

O'qituvchining bilimi pedagogik mahoratning tarkibiy qismlaridan biridir. O'qituvchining bilim doirasi qanchalik keng bo'lsa, uning mahorati shunchalik to'liq bo'ladi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi bilimlari tarkibi ijtimoiy-siyosiy, psixologik-pedagogik, tibbiy-biologik va maxsus bilimlardan iborat. Umumta'lim o'qituvchining madaniyat darajasini belgilaydi va kasbiy va maxsus bilimlarni sifatli o'zlashtirish uchun intellektual asos bo'lib xizmat qiladi.

Ijtimoiy-siyosiy bilim o'qituvchi dunyoqarashining nazariy asosini, kasbiy va maxsus bilimlarning uslubiy asosini tashkil etadi. Psixologik va pedagogik bilimlar o'qituvchining kasbiy tayyorgarligining mohiyatini belgilaydi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchilari, boshqa fan o'qituvchilariga qaraganda, ko'pincha o'quvchilar bilan yaqinroq (ayniqsa darsdan tashqarida) aloqada bo'lishlari kerak. Talabaning xulq-atvorini boshqarish uchun o'qituvchi bolaning ichki dunyosiga kirib borish, uni tushunish san'atiga ega bo'lishi kerak, bunga esa shaxsning ruhiy xususiyatlarini bilmasdan erishish mumkin emas.

Jismoniy tarbiya fanining asoschilaridan biri P.F.Lesgaft ilmiy bilimli o'qituvchi, albatta, psixolog bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Pedagogik faoliyat ob'ekti - o'quvchi shaxsining o'ziga xosligi shundaki, u bevosita pedagogik ta'sirlarga bog'liq emas, balki aqliy rivojlanish qonuniyatlariga muvofiq rivojlanadi. Shuning uchun pedagogik vositalar va usullarni to'g'ri qo'llash yo'li ko'p jihatdan o'quvchi psixikasini o'rganish orqali amalga oshiriladi [4].

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi sport psixologiyasini ham yaxshi bilishi kerak. O'quvchilar psixologiyasini yaxshi bilish tajribali o'qituvchining bilimlar tarkibining o'ziga xos xususiyati hisoblanadi.

Tibbiy va biologik fanlar - anatomiya, biomexanika, fiziologiya, gigiena, tibbiy nazorat va terapevtik jismoniy tarbiya bo'yicha bilimlar jismoniy tarbiya o'qituvchisi bilimlari tuzilishining o'ziga xos xususiyatini tashkil qiladi. Ular unga o'quvchilar tanasining turli organlari va tizimlariga ularning yoshi va jinsi xususiyatlarini, sog'lig'i va tayyorgarlik darajasini hisobga olgan holda jismoniy mashqlar bilan malakali ta'sir ko'rsatishga imkon beradi.

Maxsus bilimlar - jismoniy tarbiya va sport fanlari nazariyasi va metodikasi ham zarur. Ammo ba'zida o'qituvchi nazariy bilimlarning ma'lum bir ustunligiga ega. Biroq, bilimning o'zi o'qituvchilik malakasini belgilamaydi. O'qituvchi undan amaliy faoliyatda foydalanishni bilsagina bilim samarali bo'ladi. Pedagogik mahorat ilmiy bilimlar, ko'nikmalar va birinchi navbatda, kasbiy bilimlarning birligi sifatida ko'rib chiqilishi kerak.

Ko'nikmalarning sifati va darajasi ko'p jihatdan ularning ilmiy nazariya talablariga qanchalik asoslanishiga bog'liq. Ularning fanini, bolalar psixologiyasini

bilish va shunga mos ravishda amaliyotda mohirona qo'llash tajribali o'qituvchilarga xosdir.

MUHOKAMA. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi kasbiy mahoratining mazmuni o'ziga xos harakat va pedagogik mahoratdan iborat.

Birinchisi, maktab o'quv dasturidan (hech bo'lmaganda) jismoniy mashqlar texnikasini o'zlashtirishni o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalarni pedagogik texnikaga bog'lash mumkin, buning yordamida o'qituvchi bilimlarni talabalarga o'tkazadi (mashqlar ko'rsatish, muhofazalash va boshqalar). Pedagogik texnikaning muhim elementlaridan biri to'g'ri, obrazli, ifodali nutqdir.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi o'z faoliyatida tez-tez kommandalar, ko'rsatmalar, buyruqlar beradi. Ularning ta'sir kuchi nafaqat o'qituvchining aytganiga, balki uni qanday aytishiga ham bog'liq. Pedagogik mahoratning o'zi nazariy bilim va amaliy harakatlarni sintez qiladi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisining haqiqiy pedagogik mahorati o'quvchilarning jismoniy tarbiyasini rejalashtirish, ular bilan jismoniy tarbiya ishlarini tashkil etish, ishbilarmonlik aloqalarini o'rnatish, keyingi faoliyatini ijodiy takomillashtirish maqsadida ularning ish natijalarini tahlil qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi [2, 4].

Nazariy bilimlar va ularga asoslangan pedagogik mahorat o'qituvchilik kasbining asosiy ob'ektiv mazmunini tashkil etadi. Tajribali o'qituvchilar nafaqat o'z fanini biladi va amaliyotda qo'llay oladi, balki o'qitish va tarbiyalash san'atiga ham ega hisoblanishadi. Bu san'at o'qituvchida professional muhim shaxsiy fazilatlarining etarli darajada rivojlanishi bilangina muvaffaqiyatli shakllanadi va namoyon bo'ladi.

Qadim zamonlardan beri mutafakkirlar shaxsiy fazilatlarini har qanday ishda muvaffaqiyatga erishishning hal qiluvchi omili deb bilishgan. Pedagog shaxsining o'z o'quvchilariga ta'siri shunday tarbiyaviy kuchni tashkil etadiki, uni hech narsa bilan almashtirib bo'lmaydi.

O'qituvchining shaxsiyati pedagogik ish samaradorligining hal qiluvchi kuchiga aylanadi. Kasbiy faoliyatning har bir turi mutaxassisning o'ziga xos optimal shaxsiy tuzilishiga mos kelishi kerak. O'qituvchining faoliyati jarayonida uning faoliyatining tuzilishi ma'lum darajada ushbu tuzilmani aks ettiruvchi ma'lum shaxsiy fazilatlarini shakllantiradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, jismoniy tarbiya o'qituvchilari va boshqa fanlarning shaxsiy fazilatlarini tarkibida sezilarli farqlar mavjud emas. Ishdagi muvaffaqiyat qobiliyatlar bilan ham bog'liq. Qobiliyatlarga ko'ra, psixologlar bir nechta yoki hatto bir turdagi faoliyatning muvaffaqiyatli bajarilishini belgilaydigan shaxsiy xususiyatlarni tushunadilar [2].

Umumiy va maxsus qobiliyatlar farqlanadi. Umumta'lim maktabi va pedagogik ta'lim muassasasida o'qitishdagi muvaffaqiyat, qoida tariqasida, o'qituvchining umumiy qobiliyatlari darajasining ko'rsatkichi bo'lib xizmat qiladi. Ammo barcha a'lochi talabalar ham yaxshi o'qituvchi bo'la olmaydi, chunki inson faoliyatining har bir turi umumiy qobiliyatlar bilan o'zaro bog'liq bo'lgan muayyan maxsus qobiliyatlarni talab qiladi.

Pedagogik qobiliyatlar deganda pedagogik faoliyatdagi umumiy qobiliyatlarning namoyon bo'lishi, o'qituvchilik mehnati talablariga javob beradigan, uni to'liq o'zlashtirish va yuksak natijalarga erishish imkonini beruvchi shaxsiy fazilatlar tushuniladi [4].

Binobarin, yagona pedagogik qobiliyat yo'q, biroq bir qator fazilatlar mavjud bo'lib, ularning kombinatsiyasi o'qituvchining ishida muvaffaqiyatni ta'minlaydi. Pedagogik qobiliyatga ega bo'lgan jismoniy tarbiya o'qituvchilarining etakchi fazilatlar - aniq kuzatuvchanlik va diqqatlilik, boy tasavvur, moslashuvchan aql va aniq nutq, tez yo'naltirish va javob berish, harakatlarni yaxshi muvofiqlashtirish va boshqalar.

Har qanday faoliyatda muvaffaqiyatga erishish uchun kuzatish zarur. Pedagogik ishda unga mos yo'nalish kasb etadi.

Pedagogik kuzatuv o'ziga xos idrok etish, bolaning ichki dunyosiga kirib borish qobiliyatlarining asosidir; U o'qituvchiga ko'plab faktik materiallarni taqdim etadi, bu esa uning yaxshi diagnostikachi bo'lishiga yordam beradi. Diqqat kuzatish bilan chambarchas bog'liq. Diqqat inson ijodining markazi sifatida ham qaraladi: u irodaning namoyon bo'lishi sifatida inson ongini harakatga keltiradi va tartibga soladi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi uchun kuzatuv va e'tibor alohida ahamiyatga ega, chunki ular jismoniy tarbiya darslarida o'quvchilarning mumkin bo'lgan tartibsizliklari, tushishlari va shikastlanishlarini oldini olishga imkon beradi. O'qituvchining tasavvuri pedagogik fantaziya, bashorat va bashoratni rivojlantirishga yordam beradi.

O'qituvchining pedagogik tasavvurining o'ziga xos xususiyatlari uning barcha o'quv ishlarining tabiatiga ta'sir qiladi: uning faoliyatini loyihalash, dars mazmuni, faktlarni tanlash, sinfdagi o'quvchilar o'rtasida e'tiborni taqsimlash va boshqalar.

O'quvchilarning jismoniy tarbiya jarayonida kutilmagan holatlar jismoniy tarbiya o'qituvchisidan yuqori darajada rivojlangan tasavvurni talab qiladi, ularsiz ularga o'z vaqtida va to'g'ri javob berish mumkin emas.

Kasbiy bilim va malakalar bilan birgalikda yuqorida qayd etilgan sifatlar pedagogik faoliyatda rivojlanadigan, shuning uchun uning tarkibiy qismlariga mos keladigan, haqiqiy pedagogik qobiliyatlar shakllanadigan materialni tashkil etadi [4].

Shuning uchun ham bunday pedagogik qobiliyatlar tadqiqotchilik, konstruktiv, kommunikativ va tashkiliy qobiliyatlar sifatida ajralib turadi. Ularning xususiyatlari pedagogik faoliyatning tarkibiy qismlarining xususiyatlari bilan ham mos keladi.

O'z amaliyotida o'qituvchilar ko'pincha nafaqat pedagogik, balki boshqa qobiliyatlarga ham tayanadilar - musiqiy, texnik, iqtisodiy va hokazo. Bundan tashqari, pedagogik qobiliyatlarni ifodalash darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, boshqa qobiliyatlar ham asosiy ishga yordam beradi.

Pedagogik mahoratning xilma-xilligi va ularning boshqa qobiliyatlar bilan o'zaro bog'liqligi etishmayotgan fazilatlarni qoplash imkoniyatini kengaytiradi va o'qituvchi ishining individual uslubini shakllantirishga yordam beradi.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, har bir o'qituvchining o'qituvchilik qobiliyati bir xil darajada rivojlangan emas. Amalda, ko'pincha bitta yoki ikkita sifat eng ko'p namoyon bo'ladi, o'qituvchining mahoratini aniqlaydi. Bolalarning jismoniy tarbiyasiga va o'z kasbiga doimiy qiziqish ham pedagogik qobiliyatlarni shakllantirishning asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, u asosan o'qituvchining mahoratini belgilaydi.

O'z navbatida, qobiliyatlar qiziqishlarni boshqarishi mumkin. Ular bir-birini qo'llab-quvvatlayotganga o'xshaydi. Pedagogik qiziqishlar va qobiliyatlar o'rtasidagi bog'liqlik o'qituvchi qiziqishining ustun ahamiyatini tobora ko'proq ta'kidlaydi.

Shuni ta'kidlash kerakki, o'z kasbiga bo'lgan qiziqish va muhabbat mehnatdan tug'iladi, chunki siz bor kuchingizni mehnatga safarbar qilsangiz, u sizga yoqadi.

Har qanday qobiliyat va shaxsiy xususiyatlarni shakllantirishning yana bir muhim sharti mehnatsevarlikdir. Ushbu sohada ishlash qobiliyati rivojlangan kasbga bo'lgan barqaror manfaatlar va moyilliklarning organik birligi shaxsiy chaqiruvning mohiyatini belgilaydi.

XULOSA. Kompetentli o'qituvchilar o'z faoliyatida fidoyiligi bilan ajralib turadi. O'qituvchi uchun mehribonlik, sezzirlik, adolatparvarlik, qattiqqo'llik, to'g'rilik, qat'iyat kabi xarakter xususiyatlari ham muhim ahamiyatga ega. Ammo insonning o'ziga xosligini individual xarakter xususiyatlarida emas, balki ularning murakkab o'zaro ta'sirida izlash kerak.

Xarakter qobiliyatlar bilan chambarchas bog'liq. O'qituvchilik ishining muvaffaqiyati bilim va ko'nikmalar bilan belgilanadi, ularning darajasi asosan o'qituvchining shaxsiy fazilatlari bilan belgilanadi.

Shaxs, birinchi navbatda, uning faoliyatining motivlari nimada namoyon bo'ladi? Jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy ahamiyatli motivlari jismoniy tarbiya va sportga bo'lgan qiziqish, bu sohadagi pedagogik faoliyatga moyillik, uni doimiy ravishda yaxshilashga intilish, bolalarga bo'lgan muhabbat, o'quvchilar jismoniy tarbiyasining katta ijtimoiy ahamiyatiga chuqur ishonch, ularga yuklangan vazifa uchun burch va mas'uliyat hissida namoyon bo'ladi.

Ushbu motivlarning kombinatsiyasi shaxsning potentsial imkoniyatlarini faollashtiradi, birlashtiradi va o'qituvchining pedagogik qobiliyatini, diqqatini, xarakterini va mahoratini shakllantirishga yo'naltiradi.

Binobarin, pedagogik mahoratning o'zini ilmiy bilim va uslubiy san'atning birligiga asoslangan shaxsning kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan faoliyat motivlarining etakchi ahamiyati sifatida e'tirof etishimiz mumkin. Motivatsion impulsning barcha turlari (qiziqishlar, e'tiqodlar, maqsadlar, iroda) qobiliyatlarni shakllantirishning eng muhim omillari hisoblanadi.

Адабиётлар рўйхати

1. Быков, Н. Д. Инновационные преобразования в сфере физической культуры, спорта и туризма / Н. Д. Быков, И. Г. Лебединская, Г. В. Хвалебо // Взгляд на современные технологические подходы и их компоненты в преподавании предмета «Физическая культура»: сб. науч. тр. XIII Международ. науч.-практ. конф. / под ред. Ю. И. Евсеева и др. – Ростов н/Д., 2011. – Т. 2. – С. 316–331.
2. Психология физической культуры и спорта: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / А. В. Родионов и др.; под ред. А. В. Родионова. – М.: Академия, 2010. – 366 с.
3. Хало, П. В. Использование психотехник для развития сверхнормативных компетенций / П. В. Хало, О. Г. Бахтияров, В. П. Омельченко // Современные проблемы многоуровневого образования: сб. науч. тр. VI Международ. науч.-метод. симпозиум. – Ростов н/Д.: Изд-во ДГТУ, 2011. – С. 118–126.
4. Холодов, Ж. К. Теория и методика физического воспитания и спорта: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ж. К. Холодов, В. С. Кузнецов. – М.: Академия, 2000. – 476 с.
5. Абдуллаев К.Ф. Мыслители востока о педагогической профессии // Культура мира и ненасилия подрастающего поколения: ракурсы интерпретации и педагогические условия развития, 2020. С. 117-120.
6. Абдуллаев Кобилжон Файзуллаевич Воспитание двигательных качеств подростков в семье // Вестник науки и образования. 2020. №9-2 (87).
7. Гревцева Г. Я., Абдуллаев К. Ф. ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД К ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНО-ФИЗИЧЕСКОМУ РАЗВИТИЮ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ // Экономика и социум. 2023. №5-1 (108).